

Секція Розвиток національного господарства

Кундєєва Г.О.,

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Національного університету харчових технологій
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: МОЛОЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю національного господарства, від якої залежить добробут українського народу, а її розширене прискорене відтворення виступає однією з найголовніших передумов подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного зростання країни.

Особлива роль харчової промисловості у розвитку будь-якої країни визначається як соціальною значущістю продукції, що має першочергове значення для життя та здоров'я людини, так і тим, що в процесі виробництва специфічно поєднуються природні, кліматичні, економічні, геополітичні, соціальні та екологічні умови кожної країни, що обґрунтовує спеціалізацію окремих країн та їх регіонів при виробництві продовольства, розвиток міждержавних та міжрегіональних зв'язків. Крім того, харчова промисловість виступає організатором та інтегратором агропромислового комплексу, сприяє розвитку та розміщенню складових інших галузей як учасник промислового ринку.

На сучасному етапі розвитку харчова промисловість входить в першу п'ятірку галузей по наповненню державного бюджету, робить суттєвий внесок у виробництво валового внутрішнього продукту, вона спроможна забезпечити внутрішні потреби в продовольчих товарах, на які припадає близько 52 % особистого споживання матеріальних благ населення, забезпечує зайнятість населення, а також сприяє залученню в країну іноземних інвестицій.

Протягом останнього десятиріччя харчова промисловість демонструє одні з найвищих темпів росту обсягів виробництва продукції серед інших галузей економіки (за винятком 2010-2011 років, коли індекс промислового

виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів був менше, ніж в цілому по промисловості України) (див. 1).

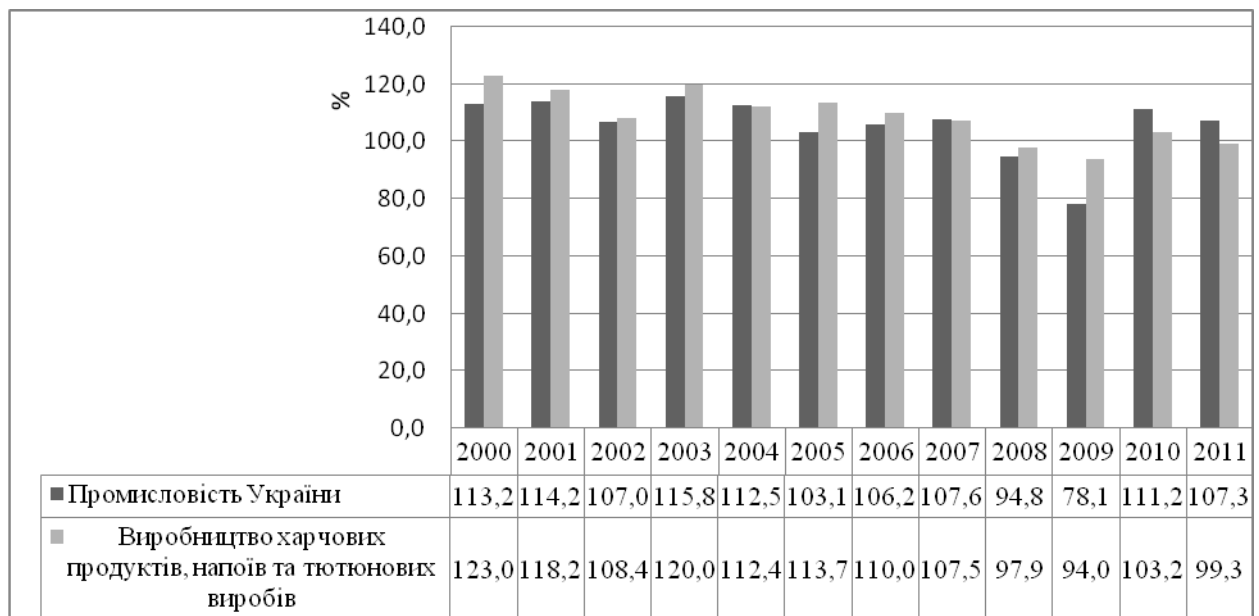

Рис. 1. Індекси промислового виробництва за 2000-2011 рр.

Джерело: Побудовано за даними Держкомстату [1]

Негативні тенденції протягом 2008-2009 років пояснюються впливом глобальної фінансово-економічної кризи та зниженням купівельної спроможності населення.

Серед виробництва харчових продуктів виробництво молока і молокопродуктів в Україні є одним із найбільш соціально значимих напрямів розвитку, тому що вони необхідні для підтримання життєдіяльності людини і є важливим джерелом білку, вітамінів та мінералів, а також кальцію. Молоко і молочні продукти традиційно займають досить високу питому вагу в раціоні харчування населення України, а в структурі споживчих витрат – 13%, поділяючи друге місце разом з витратами на хліб та хлібопродукти, перше місце становлять витрати на споживання м'яса та м'ясопродуктів – 23% у 2011 році. Молочна галузь, до складу якої входять маслоробна, сироробна, молочноконсервна підгалузі, а також виробництво продукції з незбираного молока, на сучасному етапі є однією із провідних в структурі харчової промисловості України.

За роки незалежності діяльність підприємств молочної галузі зазнала вплив кризових явищ, пов'язаних, насамперед, із дефіцитом сировини,

зростанням цін на молочну продукцію при одночасному зниженні платоспроможного попиту населення, формуванням несприятливої кон'юнктури світового ринку молокопродуктів, що спровокувало закриття значної кількості підприємств. Зараз молочна промисловість налічує понад 200 підприємств. Слід зазначити, що на тле закриття малих и середніх підприємств, великі підприємства продовжують нарощувати концентрацію виробництва, на долю 20 найбільших підприємств припадає майже 65% ринку молокопродуктів.

Динаміка виробництва основних видів продукції молокопереробної промисловості наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних видів продукції молокопереробної промисловості України*

Продукція	Роки, тис.т						Абсолютне відхилення											
							2008/2007		2009/2008		2010/2009		2011/2010		2012/2011		2012/2007	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%
Молоко оброблене рідке	859	801,20	769,60	801,40	890,81	909,30	-57,80	-6,7	-31,60	-3,9	31,80	4,1	89,41	11,2	18,49	2,1	50,30	5,9
Вершки	14,6	18,40	16,04	19,80	31,40	36,20	3,80	26,0	-2,36	-12,8	3,76	23,4	11,60	58,6	4,80	15,3	21,60	147,9
Масло вершкове жирністю до 85%, т	100	84,00	73,90	79,00	76,20	87,70	-16,00	-16,0	-10,10	-12,0	5,10	6,9	-2,80	-3,5	11,50	15,1	-12,30	-12,3
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	93,2	92,90	84,80	78,50	76,50	78,60	-0,30	-0,3	-8,10	-8,7	-6,30	-7,4	-2,00	-2,5	2,10	2,7	-14,60	-15,7
Сири жирні	246	249,30	228,10	207,00	177,90	165,80	3,30	1,3	-21,20	-8,5	-21,10	-9,3	-29,10	-14,1	-12,10	-6,8	-80,20	-32,6
Всього	1312,8	1245,8	1172,44	1185,7	1252,81	1277,6	-67,00	-5,1	-73,36	-5,9	13,26	1,1	67,11	5,7	24,79	2,0	-35,20	-2,7

* тут і далі розраховано автором на основі даних Держкомстату [1]

З наведених даних табл. 1, видно що за досліджуваний період найменшу частку в структурі основних видів молочної продукції складає виробництво вершків, а найбільшу частку, яка має тенденцію до зростання складає виробництво молока обробленого рідкого. Існуюча тенденція, нажаль, не вирішує питання задоволення потреб вітчизняного споживача у молоку та молокопродуктах, про що свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка фактичного середньодушового обсягу споживання
продовольства відносно мінімальних та фізіологічних норм споживання в
Україні***

Продукт продовольчого кошика	Мінімальні норми харчування	Фізіологічна норма споживання	Роки								
			1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Молоко і молокопродукти	341,0	380,0	373,0	199,0	226	235	224	225	212	206	205
у % до мінімальної норми			109,4	58,4	66,3	68,9	65,7	66,0	62,2	60,4	60,1
у % до фізіологічної норми			98,2	52,4	59,5	61,8	58,9	59,2	55,8	54,2	53,9

Споживання молока та молокопродуктів наразі складає майже половину від фізіологічної норми споживання і що найгірше, для більшості населення країни недосяжна мінімальна норма споживання молока та молокопродуктів (табл. 2).

Але, не зважаючи на негативну динаміку споживання молока та молокопродуктів на власному ринку, Україна нарощує експорт молочної продукції. Однак, активізувати експорт можна за рахунок модернізації переробних підприємств, розширення велико-товарного виробництва молока, а також підвищення товарності молока у дрібних виробників завдяки розбудові молочарських кооперативів. Наявний в Україні досвід формування кооперативного руху показує, що, незважаючи на значну кількість реалізованих в Україні донорських, благодійних проектів, а також проектів технічної допомоги, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності дрібних виробників сільгосппродукції, створення кооперативів, розвиток цього напрямку в Україні залишається проблемним.

В даний час в Україні не існує єдиного рішення проблем розвитку сектору молочного виробництва і можливих схем взаємовідносин виробника молочної сировини і переробника. Паралельно існують і розвиваються три принципово різних підходи, які реалізуються як в агрохолдингах, так і в окремих сільськогосподарських підприємствах. Перший варіант – створення виробничих кооперативів, де одним із співвласників може бути переробник молока, а іншим – громадське формування у селі. Друга схема – традиційне вертикально-інтегроване виробництво, що включає в себе елементи сировинного

виробництва, переробки, кормового забезпечення, логістики і т.д. І, нарешті, третє, найбільш широко представлений напрямок, – розвиток велико-товарного м'ясо-молочного виробництва. Незважаючи на різницю в стратегіях розвитку бізнесу, спеціалізації та концентрації молочного виробництва, практично всі великі агрохолдинги об'єднує одне – стабільне щорічне нарощування обсягів виробництва молока [2].

Однак головною проблемою виробництва молока є стимулювання суттєвого підвищення показників його якості відповідно до вимог нового базового державного стандарту України ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі», який гармонізований з вимогами директиви № 92-46 Європейського Союзу по молоку [3]. Вимоги СОТ і ЄС - не переробляти на промислову продукцію молоко приватного сектора, тому що практично неможливо створити умови для забезпечення якості та безпеки молока і молочної сировини. Виходячи з того, що тільки 20% молочної сировини для переробних підприємств поставляють великі сільгосппідприємства, то якість молочної сировини ще довго буде на порядку державних органів. Уряд повинен розуміти, що без відновлення функцій держконтролю за якістю виробництва і закупівель сировини неможливе вирішення даної проблеми.

Збільшення обсягів виробництва молока та молокопродуктів потребує чіткої орієнтації у діяльності вітчизняних молокопереробних підприємств та чітко вираженої суспільної потреби у розвитку вітчизняного агропромислового виробництва що необхідно бути підкріплено заходами державного регулювання.

Список літератури:

1. [Державний комітет статистики України. Офіційний сайт \[Електронний ресурс\]: Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/).
2. Скопенко Н.С. Сучасні тенденції розвитку молочній галузі України / Н.С. Скопенко // Вісник ЖДТУ, Економічні науки , – 2011,– № 2(56) – С.110-114
3. Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі: ДСТУ 3662-97. – [Чинний від 1998-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 1997. – 9 с.